

Д.С. ПОДОРОЖНИЙ

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

ПОПУЛЯЦІЇ *IRIS SIBIRICA* L. У КРИМУ

*Висвітлено результати дослідження ценопопуляцій *Iris sibirica* L. у Гірському Криму. Локалітети виду на півострові слід вважати кримським ексклавом в ареалі виду. Наведено дані щодо ценотичних умов місцезростань, просторової та вікової структури популяцій, а також морфометричні параметри особин *I. sibirica*.*

Ключові слова: *Iris sibirica* L., Крим, ексклав, локалітети, ценопопуляції, охорона.

Iris sibirica L. — євросибірсько-кавказький вид, поширений в Україні на південній межі ареалу і занесений до 3-го видання «Червоної книги» як рідкісний [8]. Вид приурочений до вологих лучних місцезростань переважно по заплавах великих і середніх річок у рівнинній частині країни. Більшість його локалітетів в Україні розташовані на Поліссі, децо рідше вид трапляється в Лісостепу, а також по берегах Дніпра в північній частині Степової зони [4]. Цю хорологічну схему поширення *I. sibirica* наведено у 3-му томі «Флори УРСР» [7] і у деяких інших працях [2, 3, 6, 7]. Південна межа поширення *I. sibirica* в Україні логічно продовжується східніше — в межах європейської частини Росії і переважно проходить уздовж південного краю Лісостепової зони. Південніше східноєвропейської межі ареалу більшість локалітетів *I. sibirica* були відомі лише на Кавказі. Їх можна вважати кавказьким ексклавом виду, який багато авторів трактують як «кавказько-малоазійський» [8]. Після видання «Флори УРСР» суттєвим доповненням відомостей про поширення виду в Україні станом на 1991 р. стала публікація В.М. Голубєва, в якій уперше *I. sibirica* наводиться для флори Криму [1]. Автор аналізує флористичний склад виявленого місцезростання *I. sibirica* на Долгоруківській яйлі та деякі фактори і висловлює припущення, що цей локалітет виду з'явився в

процесі природного флорогенезу в плейстоцені і голоцені або був занесений водоплавними птахами в останні тисячоліття голоцену.

На підставі результатів комплексного дослідження *I. sibirica* протягом 2005–2012 рр. ми підтвердили, що південна межа суцільного ареалу виду в Україні проходить по умовній лінії Чернівці — Хмельницький — Вінниця — Черкаси — Дніпропетровськ — Харків [4]. Межа ареалу *I. sibirica* зумовлена вузькою екологічною амплітудою виду і відсутністю на півдні України відповідних умов місцезростань. Проте факт зростання *I. sibirica* в Криму становить значний науковий інтерес і потребує детального вивчення. В зв'язку з цим нами проведено хорологічні і популяційні дослідження *I. sibirica* в Криму та проаналізовано місце кримських локалітетів виду в загальній схемі ареалу виду.

Об'єкт і методи

Об'єктом дослідження були ценопопуляції *I. sibirica* в локалітетах на Кримському півострові. Ми підтвердили факт зростання виду на Долгоруківській яйлі, а також вперше описали 2 нові місцезнаходження *I. sibirica* в Криму (рис. 1). Експедиційні виїзди здійснено у 2009 р. У процесі польових досліджень використано загальноприйняті методи вивчення морфологічних особливостей рослин, вікової та просторової структури популяцій [5]. Під час дослідження вікової

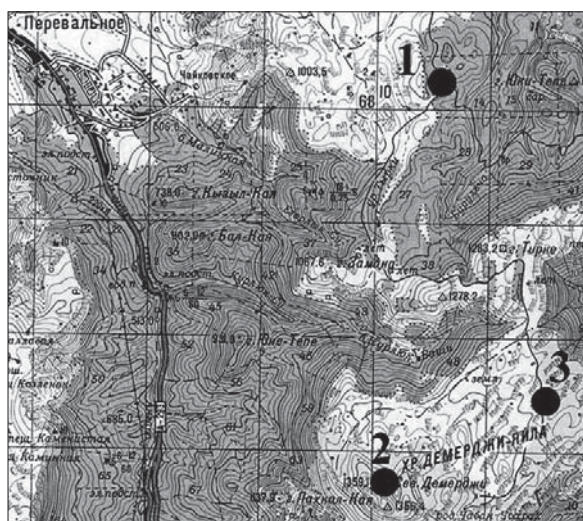

Рис. 1. Картосхема географічного поширення *Iris sibirica* L. в Гірському Криму: 1–3 – локалітети

структури популяції *I. sibirica* за загальноприйнятими методиками [5] та власними спостереженнями виявлено іматурні (im), віргінільні (v) та генеративні (g_1 , g_2 , g_3) особини виду. Облік проводили на ділянках розміром 10×10 м. Для уточнення географічних координат локалітетів *I. sibirica* використано GPS-навігатор Garmin Etrex Summit. Як картосхеми розміщення досліджених локалітетів та популяції *I. sibirica* використано військові топографічні карти Генерального штабу 1988 р. видання в масштабі 1:1 000 000 та 1:500 000. Назви видів наведено за зведенням С.Л. Мосякіна та М.М. Федорончука [11].

Автор висловлює вдячність д.б.н. В.П. Ісікову та Т.С. Багацькій за сприяння в дослідженні локалітетів *I. sibirica*.

Результати та обговорення

Під час польових досліджень у 2009 р. ми підтвердили місцезнаходження *Iris sibirica* на Долгоруківській яйлі (АР Крим, Сімферопольський р-н, с. Перевальне, галявина на захід від г. Буки; Д.С. Подорожний, 08.06.2009, КВНА), наведене В.М. Голубевим [1]. Координати локалітету: N 44° 50.635' E 034° 24.205' (рис. 1, локалітет

№ 1). *I. sibirica* приурочений до незалісненої заболоченої западини діаметром близько 300 м на південній околиці Долгоруківської яйли на висоті 975 м н. р. м. З трьох боків западина оточена корінним буково-грабовим лісом, а з південного боку і частково — із західного — 50–60-річним насадженням *Picea abies* (L.) H. Karst., яке відмежовує ділянку від яйли. На даний час у цьому насадженні спостерігається значний відпад дерев ялини.

Рослинний покрив западини представлений лучними і лучно-болотними видами. Розсіяно трапляються невеликі зарості та поодинокі особини *Salix caprea* L., *S. purpurea* L. та *S. rosmarinifolia* L. У центральній (заболоченій) частині западини травостій представлений переважно щільнодернистими видами родів *Juncus* і *Carex*, між куртинами яких надлишкова волога утримується протягом усього вегетаційного сезону. Популяція *I. sibirica* у вигляді вузької дугоподібної смуги шириною до 30 м розміщена у периферійній менш вологій частині западини на південному та східному її боці (рис. 2).

Фітоценотичні умови місцезростання *I. sibirica* в цьому локалітеті описано В.М. Голубевим, який наводить у складі лучної рослинності 7 домінуючих видів. За нашими дослідженнями, за 20 років, які минули, флористичний склад рослинного покриву не зазнав суттєвих змін. Більшість особин *I. sibirica* приурочені до лучного травостою з проективним покриттям 90–100%, в якому домінують *Agrostis gigantea* Roth, *Alchemilla tyttantha* Juz. і *Bistorta officinalis* Delarbre зі значною участю *Galium rubioides* L. (= *G. articulatum* Lam.). *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim. у масовій кількості відзначено лише на невеликій ділянці у південній частині западини (хоча В.М. Голубев зазначав, що куртини цього виду трапляються по всій периферійній частині западини). З інших наведених раніше домінантів травостою *Carex panicea* L. росте на вологіших ділянках, а *Calamagro-*

stis epigeios (L.) Roth — на сухіших. На таких ділянках куртини *I. sibirica* трапляються значно рідше.

Особини *I. sibirica* в цій популяції зростають у складі шести груп розміром від 5×5 до 30×20 м (див. рис. 2). Генеративні особини виду добре розвинені, їхні морфометричні параметри наближені до максимальних значень (табл. 1). У більшості молодих і зрілих генеративних особин квітконосні стебла досягають висоти 120 см. Листки на вегетативних стеблах 90 см завдовжки та до 1,5 см завширшки (рис. 3). У третій групі особин відзначено 6 старих генеративних куртин зі значною (до 500) кількістю стебел. П'ята група складається з дев'яти куртин діаметром до 1,5 м з максимальною кількістю стебел (до 1500). У деяких з них відзначено зону дезінтеграції [10] (вільна від стебел зона в центрі куртини, яка виникає внаслідок відмирання кореневища у цій частині). У ній зростають *Alchemilla tythantha* та інші види рослин. Такі куртини мають розпушену структуру і невелику кількість (до 50) порівняно невисоких (до 60 см) квітконосів, що вказує на їх субсенільний стан. Імовірно, п'ята група особин *I. sibirica* є найстаршою в цій популяції.

Просторове розміщення різновікових особин *I. sibirica* в межах окремих груп куртин (рис. 4, А) порівняно рівномірне. І хоча умови для зростання виду на Долгоруківській яйлі сприятливі на відносно невеликій площі, *I. sibirica* має стійкі позиції у фітоценозі. Середньопопуляційна щільність особин виду становить 1–2 особини на 1 м².

За віковою структурою (рис. 5) популяція *I. sibirica* на Долгоруківській яйлі є повностаєною, зрілою, нормального типу: по 30% особин перебувають на прегенеративній, молодій генеративній та середній генеративній стадіях розвитку. Це свідчить про переважання щорічного насінневого розмноження у популяції та її гомеостатичність.

На час дослідження більшість генеративних особин виду перебували у фазі цві-

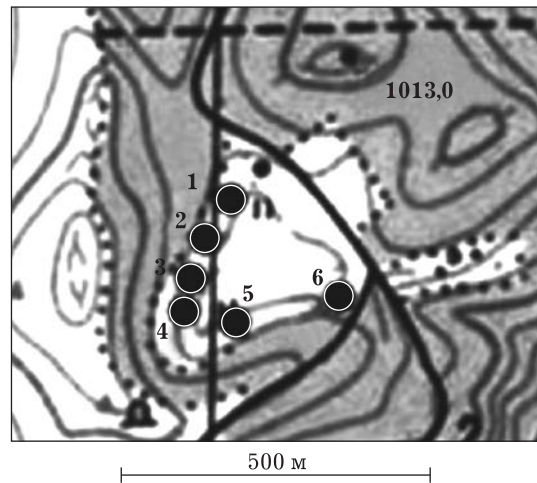

Рис. 2. Картошка розміщення популяції *Iris sibirica* на Долгоруківській яйлі: 1–6 – групи особин виду

Таблиця 1. Морфологічні параметри зрілих генеративних особин (g_2) *Iris sibirica* в досліджених ценопопуляціях

Показник	Ценопопуляція		
	№ 1 (Долгоруківська яйла)	№ 2 (г. Північна Демарджі)	№ 3 (Демарджі-Яйла)
Кількість стебел, шт.	200–500	20–100	150–300
Довжина листків, см	60–80	20–40	40–60
Ширина листків, см	1,0–1,5	0,8–1,0	1,0–1,2
Кількість квітконосів, шт.	40–60	2–12	20–40
Висота квітконосів, см	100–120	40–60	70–80
Кількість квіток у суцвітті, шт.	3–5	–	–
Кількість плодів у суцвітті, шт.	–	0–1	2–3

тіння і лише у другій групі, приуроченій до зволоженішої ділянки, генеративні особини перебували у стадії бутонізації (рис. 6). На більшій частині цієї популяції ми не зафіксували значного антропогенного впливу за винятком того, що західну частину

Рис. 3. Квітучі рослини *Iris sibirica* на Долгоруківській яйлі

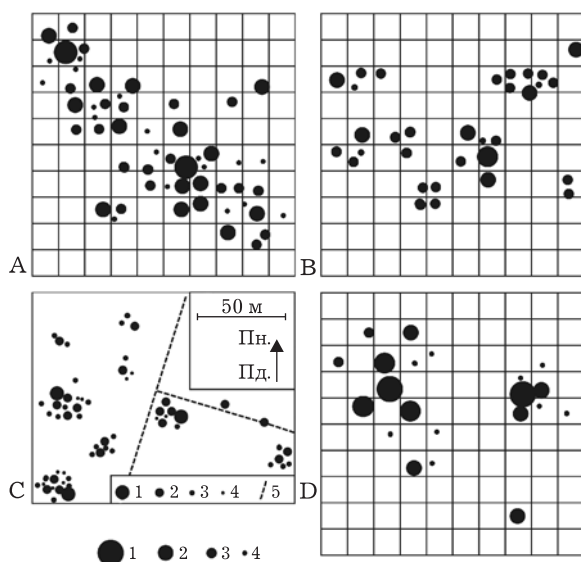

Рис. 4. Просторова структура ценопопуляцій *Iris sibirica*: А — популяція № 1; В — популяція № 2; С — загальна план-схема популяції № 3; D — популяція № 3; 5 — ґрунтова дорога. Вікові групи особин: 1 — старі генеративні; 2 — зрілі генеративні; 3 — молоді генеративні; 4 — прегенеративні

западни водії легких транспортних засобів періодично використовують як об'їзний шлях, унаслідок чого куртини *I. sibirica* у першій–четвертій групах пошкоджуються та витоптуються під час цвітіння, окремі рослини викопують.

На підставі порівняння наших даних з геоботаничним описом цієї ділянки В.М. Голубева ми дійшли висновку про відносну стабільність ценотичних та екологічних умов. Насамперед це стосується режиму зволоження протягом останніх 20 років. Висока життєвість особин *I. sibirica* та аналіз популяційної структури свідчать про оптимальні умови зростання виду в цій популяції.

Під час польових досліджень ми виявили два нові місцезнаходження виду на хребті Демерджи–Яйла (див. рис. 1, локалітети № 2 і 3). Перше з них (локалітет № 2) — на північному схилі г. Північна Демерджи на відстані близько 500 м від вершини. Координати локалітету: N 44° 47.073' E 034° 23.351'. Він розміщений на висоті близько 1260 м н. р. м. Місцезростання *I. sibirica* приурочене до вирівняної терасоподібної ділянки, яку оточують невеликі заглибини, по яких відбувається стікання води з вершини гори (рис. 7).

Ценопопуляція виду складається з двох локусів, більший з них має розмір 12×7 м. У рослинному покриві ділянки з проєктивним покриттям 70% домінують *Geranium sanguineum* L., *Phleum phleoides* (L.) H. Karst. та *Festuca rupicola* Neuff. Висота травостою досягає 60 см. У табл. 2 наведено видовий склад ценозу (польовий опис № 39). У межах цього локусу ми нарахували 35 різновікових куртин *I. sibirica*. Морфометричні показники особин виду в локусі (див. табл. 1) характеризуються невеликими значеннями. Лише 5 куртин мали квітконоси до 70 см заввишки в кількості 2–15 шт. На квітконосі відзначено 1, рідше — 2 насінневі коробочки, які при візуальному обстеженні виявилися виповненими не більше ніж на 30%. За 100 м вниз по схилу від першого локусу ми виявили ще 2 невисокі куртини *I. sibirica* діаметром по 80 см кожна, які мали по 5 квітконосів з 1 плодом чи без. Листки довжиною по 20–50 см були підсохлими на 50%. У травостої ділянки домінували *Geranium sanguineum*, *Festuca pratensis* Huds., *Phleum phleoides* та *Carex humilis* Leys. (див. табл. 2, опис № 38).

Таблиця 2. Флористичний склад угруповань з участю *Iris sibirica* в локалітетах Гірського Криму

Вид	Гігро-морфа	Локалітет № 2 (г. Північна Демерджи)		Локалітет № 3 (Демерджи-Яйла)	
		№ 38	№ 39	№ 42	№ 43
<i>Carex humilis</i> Leys	к	5	+	10	—
<i>Festuca pratensis</i> Huds.	см	15	—	—	—
<i>F. rupicola</i> Heuff.	ск	—	5	15	+
<i>Geranium sanguineum</i> L.	м	20	15	+	10
<i>Linaria vulgaris</i> Mill.	см	—	+	5	5
<i>Phleum phleoides</i> (L.) H. Karst.	ск	10	10	+	20
<i>Achillea setacea</i> Waldst. & Kit	ск	—	+	—	—
<i>Alchemilla lithophila</i> Juz.	ск	+	—	—	—
<i>Allium paniculatum</i> L.	к	+	+	—	—
<i>Betonica officinalis</i> L.	м	—	+	—	+
<i>Bistorta officinalis</i> Delarbre	м	—	—	+	—
<i>Bupleurum falcatum</i> L.	ск	—	+	+	—
<i>Carex pallescens</i> L.	см	+	—	—	+
<i>Carlina vulgaris</i> L.	ск	+	—	+	—
<i>Centaurea jacea</i> L.	см	—	—	+	—
<i>Cerastium biebersteinii</i> DC.	ск	+	+	+	—
<i>Clinopodium vulgare</i> L.	см	—	+	—	—
<i>Cotoneaster integerrimus</i> Medik.	ск	+	—	—	—
<i>Filipendula vulgaris</i> Moench	см	—	—	+	+
<i>Fragaria viridis</i> Duchesne	м	—	—	+	—
<i>Galium verum</i> L.	ск	—	—	+	+
<i>Gentiana cruciata</i> L.	м	—	+	+	—
<i>Gentianella amarella</i> (L.) Borner	см	—	—	+	—
<i>Helianthemum grandiflorum</i> (Scop.) DC.	к	—	+	—	—
<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench	к	—	—	+	—
<i>Hypericum perforatum</i> L.	см	+	—	—	—
<i>H. tauricum</i> R. Keller	ск	—	+	—	—
<i>Inula aspera</i> Poir.	к	+	—	—	—
<i>Lathyrus pratensis</i> L.	см	+	—	+	—
<i>Iris sibirica</i> L.	гм	+	+	+	+
<i>Luzula campestris</i> (L.) DC.	см	—	—	+	—
<i>Origanum vulgare</i> L.	см	+	—	—	—
<i>Pilosella officinarum</i> F.Schultz & Sch. Bip	см	+	—	—	—
<i>P. procera</i> (Fr.) F. Schultz & Sch. Bip	ск	—	+	+	+
<i>Polygonatum odoratum</i> (Mill.) Druce	см	+	—	—	—
<i>Potentilla umbrosa</i> Steven	см	+	—	+	—
<i>Primula acaulis</i> (L.) L.	м	—	—	+	—
<i>Prunella grandiflora</i> (L.) Scholl.	м	+	+	—	—
<i>Pyrethrum corymbosum</i> (L.) Scop.	см	+	—	—	—
<i>Rhinanthus aestivalis</i> (N. Zinger) Schischk. & Serg.	см	+	+	+	—
<i>Rosa rubiginosa</i> L.	ск	—	—	+	—
<i>Rubus caesius</i> L.	см	+	—	—	—
<i>Scabiosa ucranica</i> L.	ск	—	—	+	—
<i>Solidago virgaurea</i> L.	см	—	+	+	+
<i>Stachys germanica</i> L.	ск	+	—	—	—
<i>Thalictrum minus</i> L.	ск	—	—	+	+
<i>Trifolium alpestre</i> L.	см	+	—	+	—
<i>Urtica dioica</i> L.	м	—	+	—	—
<i>Veronica chamaedrys</i> L.	м	—	—	—	+
<i>V. gentianoides</i> Vahl	см	+	—	—	—
<i>Viola canina</i> L.	м	+	—	—	+

Примітка: к — ксерофіт, ск — субксерофіт, см — субмезофіт, м — мезофіт, гм — гігромезофіт.

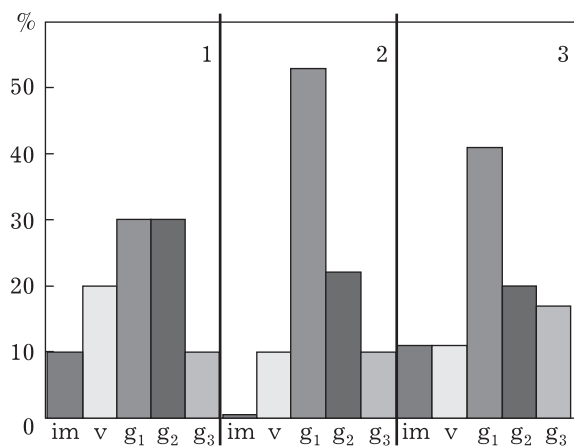

Рис. 5. Вікові спектри ценопопуляцій *Iris sibirica*: 1–3 — локалітети. Вікові групи особин: im — іматурні; v — віргінільні; g₁ — молоді генеративні; g₂ — зрілі генеративні; g₃ — старі генеративні

Показовим є розподіл зазначених видів рослин у межах обох локусів за відношенням до вологості. З видів, які зростають у травостой першої ділянки, 3 належать до групи ксерофітів, 7 — до субксерофітів, 4 — до субмезофітів і 5 — до мезофітів. На другій ділянці зафіксовано 3 ксерофіти, 6 субксерофітів, 13 субмезофітів і 3 мезофіти. Подібний видовий склад місцезростання є нетиповим для загалом гігромезофітного *I. sibirica*.

Просторова структура цієї ценопопуляції *I. sibirica* (див. рис. 4, В) порівняно неоднорідна і характеризується груповим розміщенням особин півників. Щільність зростання порівняно невисока і в середньому становить менше ніж 1 особина / м². У віковій структурі популяції (див. рис. 5) відсутні іматурні особини та абсолютно переважає частка молодих генеративних особин, що вказує на низький рівень насінневого розмноження та порівняно невеликий період існування рослин *I. sibirica*. Цю популяцію можна схарактеризувати як умовно неповностанову зрілу регресивного типу. Ценотична характеристика, а також морфометричні показники окремих його особин і структура популяції в цілому свідчать про

невідповідність даних умов еколого-ценотичному оптимуму зростання виду.

Інше місцезнаходження *Iris sibirica* (див. рис. 1, локалітет № 3) виявлене нами на вирівненій частині Демерджі-Яйли приблизно за 3 км східніше за наведене вище. Воно розташоване з обох боків дороги, яка веде від яйли Тирке до г. Південна Демерджі. Координати локалітету: N 44° 47.565' E 034° 25.597', висота — близько 1200 м н. р. м.

Загальна площа ценопопуляції становить близько 1 га. Відзначено понад 60 різновікових куртин, більша частина з яких згруповані по 3–15 куртин (див. рис. 4, С). Рослинний покрив у межах ценопопуляції представлений мозаїчним травостоєм з участю окремих чагарникових видів. Так, на ділянці за 40 м від дороги на її східній обочині у травостой з проективним покриттям 60% та висотою 20–50 см домінують *Festuca rupicola*, *Carex humilis* та *Linaria vulgaris* Mill. (див. табл. 2, опис № 42). З протилежного боку дороги, за 10 м від неї у травостой з проективним покриттям 70% і висотою до 50 см домінують *Phleum phleoides*, *Geranium sanguineum* та *Linaria vulgaris* (див. табл. 2, опис № 43). За відношенням до вологості види розподілилися таким чином: 2 ксерофіти, 10 субксерофітів, 10 субмезофітів і 5 мезофітів на першій ділянці та 5 субксерофітів, 4 субмезофіти і 4 мезофіти — на другій. Такий видовий склад ценозу свідчить про порівняно ксеротизований характер і не є типовим для місцезростань виду.

Морфометричні параметри особин *I. sibirica* в цій ценопопуляції (див. табл. 1) характеризуються невеликими значеннями порівняно з рослинами на Долгоруківській яйлі, проте вони значно перевищують відповідні параметри рослин з місцезростання на г. Північна Демерджі. Той факт, що на генеративному стеблі в особин виду з Демерджі-Яйли зав'язуються 2–3, рідше — 1 коробочка (рис. 8), свідчить про порівняно сприятливі екологічні умови зростання *I. sibirica* в цьому локалітеті.

Рис. 6. Куртини *Iris sibirica* на Довгоруківській яйлі на початку вегетації

Для просторової структури ценопопуляції *I. sibirica* на Демерджі-Яйлі (див. рис. 4, D) характерне групове розміщення особин виду. Середня щільність популяції *I. sibirica* становить менше ніж 1 особина / м². У віковій структурі цієї ценопопуляції переважає частка молодих генеративних особин виду, що свідчить про циклічність насінневого розмноження *I. sibirica*. Популяцію з таким спектром можна схарактеризувати як повностанову зрілу нормального типу.

Позиції *I. sibirica* у фітоценозі порівняно стійкі, проте через розміщення популяції обабіч дороги вона перебуває під негативним антропогенним впливом. Окремі куртини *I. sibirica* періодично затоптуються. Відзначено викопування рослин у межах популяції.

Результати наших досліджень свідчать, що просторова структура та щільність популяцій *I. sibirica* в Криму суттєво відрізняються залежно від еколого-ценотичних умов місцезростань. Аналіз просторової структури показав, що популяція на Долгоруківській яйлі тривалий час займає обмежену територію і є гомеостатичною. Популяція виду на Демерджі-Яйлі є гомеостатичною, проте умови цього місцезростання не відповідають умовам еколого-ценотичного оптимуму зростання *I. sibirica*. Популяція на

Рис. 7. Умови місцезростання *Iris sibirica* на схилі г. Північна Демерджі (обведено ділянки, де виявлено особини виду)

Рис. 8. Рослини *Iris sibirica* на Демерджі-Яйлі у період плодоношення

г. Північна Демерджі є неповностановою, регресивною, їй загрожує зникнення.

Наявність ізольованих ценопопуляцій *I. sibirica* на Демерджі-Яйлі та на межі яйл Долгоруківська і Тирке є цікавим фактом і суттєво доповнює інформацію про поширення виду в Україні. Не виключено, що наведені три ценопопуляції *I. sibirica* для Криму є не єдиними, тому потрібні подальші дослідження для виявлення нових локалітетів цього рідкісного виду. З огляду на значну ізольованість ценопопуляцій від основного ареалу виду в Україні та на високу

декоративність *I. sibirica* ми плануємо науково обґрунтувати створення нових об'єктів природно-заповідного фонду.

Локалітети *I. sibirica* в Криму відмежовані від найближчих місцезнаходжень основного ареалу виду в Україні диз'юнкцією в 500 км і утворюють кримський ексклав.

Гербарні збори передано до гербарних фондів НБС ім. М.М. Гришка НАН України (KWHN) та Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW).

1. Голубев В.Н. Новые для флоры Крыма виды цветковых растений // Ботан. журн. — 1991. — **76**, № 11. — С. 1614–1616.

2. *Определитель* высших растений Крыма / Под ред. Н.И. Рубцова. — Л.: Наука, 1972. — 550 с.

3. *Определитель* высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. — К.: Наук. думка, 1987. — С. 404.

4. Подорожний Д.С. Географічне поширення *Iris sibirica* L. в Україні // Інтродукція рослин. — 2012. — № 1. — С. 29–36.

5. Уранов А.А., Смирнова О.В. Классификация и основные черты развития популяций многолетних растений // Бюл. МОИП Отд. биол. — 1969. — **74**, № 1. — С. 119–134.

6. Федченко Б.А., Флеров А.О. Флора европейской России. — СПб.: Изд. А.Ф. Девриена, 1910. — С. 260–261.

7. Фолін О.В., Бордзіловський Є.І. Родина півників — Iridaceae Lindl. // Флора УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1950. — Т. 3. — С. 276–312.

8. Цвелев Н.Н. Сем. Iridaceae Juss. // Флора европейской части СССР. — Л.: Наука, 1979. — Т. 4. — С. 292–311.

9. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 132.

10. Kostrakiewicz K. Analiza struktury przestrzennej populacji *Iris sibirica* (Iridaceae) na stano-

wisku w Stanislawicach koło Bochni // Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica, Kraków. — 2000. — N 7. — S. 209–214.

11. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular Plants of Ukraine a nomenclatur checklist. — K., 1999. — XXIII+346 p.

Рекомендував до друку П.С. Булах

Д.С. Подорожний

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

ПОПУЛЯЦИИ IRIS SIBIRICA L. В КРЫМУ

Освещены результаты исследования ценопопуляций *Iris sibirica* L. в Горном Крыму. Локалитеты вида на полуострове следует считать крымским эксклавом в ареале вида. Приведены данные о ценологических условиях местообитаний, пространственной и возрастной структуре популяций, морфометрические параметры особей *I. sibirica*.

Ключевые слова: *Iris sibirica* L., Крым, эксклав, локалитеты, ценопопуляции, охрана.

D.S. Podorozhnyi

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

THE POPULATIONS OF IRIS SIBIRICA L. IN THE CRIMEA

The results of the study of *Iris sibirica* L. coenopopulations in the Crimean Mountains are elucidated. The *Iris sibirica* localities in the peninsula are supposed to be an exclave in the whole area. The coenotic conditions of localities, spatial and age structures of coenopopulations, morphometric parameters of *Iris sibirica* specimens are presented.

Key words: *Iris sibirica* L., Crimea, exclave, localities, coenopopulations, conservation.